

ЕТНИЧЕСКИЯТ КЛИМАТ ПРИ ОБУЧЕНИЕТО НА СОЦИАЛНИ РАБОТНИЦИ И ДРУГИ ПОМАГАЩИ СПЕЦИАЛИСТИ

Сашо Нунев

*Русенски университет "Ангел Кънчев"
7017 Русе, ул. "Студентска" 8, България
sasho_nunev@abv.bg*

ETHNIC CLIMATE IN THE EDUCATION OF SOCIAL WORKERS AND OTHER HELPING PROFESSIONALS

Sasho Nunev

*University of Rousse "Angel Kanchev"
7017 Ruse, "Studentska" 8, Bulgaria
sasho_nunev@abv.bg*

ABSTRACT

The status of ethnic climate in universities, educating social workers and other helping professionals is still under studied problem in our country. In modern education in social work and other professional fields, it is an essential prerequisite for the preparation of students in anti-discrimination aspect. The article presents a study of specific ethnic climate in the period 2009 - 2012 in faculties of the two universities, training specialists help from several professional fields.

Key words: ethnic climate, discrimination, intercultural interaction, ethnic sensitive educational environment

Въведение

Наличието на някои проблеми на интеркултурното взаимодействие и необходимостта от развитие на висшето образование по професионални направления, подготвящи помагачи специалисти, поставят в обсега на научните интереси на изследователите въпроса за етническият климат. В този контекст част от усилията на академичната и професионалната общности се ориентират към по-задълбочено изследване на стереотипизирането и дискриминацията, влиянието им върху взаимодействията и обучението на студентите и търсенето на възможности за подобряване на характеристиките на чувствителната към културата на расови и етнически групи образователна среда.

1. Етнически климат и образователна среда

Проблемът за етническият климат във висшите училища, подготвящи помагачи специалисти от различни професионални сфери, е относително подробно и задълбочено разработен в чуждестранната научна литература [1; 2] и има своите приноси за създаване на толерантна и чувствителна към културата образователна среда. У нас в актуалната социална и демографска ситуация и с образование по социални дейности, което изпитва необходимост от реализиране на обучение и създаване на образователна среда, чувствителни към културата на различни етнически групи, този проблем все повече се откроява със своята значимост.

Цел на изследването

Определяне на етническият климат в рамките на обучението по специалности от професионално направление "Социални дейности", "Педагогика (Социална педагогика)", "Обществено здраве" и "Здравни грижи" и извеждане на основни проблеми, чието решаване ще допринесе за формиране на чувствителна към етноса образователна среда.

Методология на изследването

Използва се модифициран вариант на Въпросник за изследване на расовия климат в училищата по социална работа (Racial Climate Inventory - RCI) [3] с две субскали с

петстепенно разпределение по Ликерт на отговорите за възприятията на студентите за етническият климат. Изследването се реализира на основата на постигнато *информирано съгласие* и в съответствие с *принципите за доброволност и анонимност*. Използва се създадена за нуждите на изследването електронна пощенска кутия, в която е поместен файл с въпросник. Студентите имат възможност за достъп до тази кутия, където копират от основния файл свой, и след попълването на въпросника, го поместват във файл-организатора за съхраняване на информация към електронната пощенска кутия.

Изследването е осъществено в периода 2009 - 2012 година. В него като респонденти участват 28 студенти от специалност "Социални дейности" (ВСУ "Черноризец Храбър"), 21 студенти от специалност "Социална педагогика" (Русенски университет "Ангел Кънчев"), 20 студенти от специалностите "Ерготерапия" и "Кинезитерапия" (Русенски университет "Ангел Кънчев") и 28 студенти от специалностите "Медицинска сестра" и "Акушерка" (Русенски университет "Ангел Кънчев"). От общо 97 респонденти 61 са представители на *доминиращото етническо мнозинство* (ДЕМ) и 36 - на *доминирани етнически групи* (ДЕГ) (турци - 32 и роми - 4). Резултатите от изследването в двете висши училища и отделните специалности се представят общо, тъй като политиките и практиките им в изследваната област са приблизително еднакви и на този етап стремежът ни е да изследваме проблема в по-общ план.

2. Анализ на резултатите от изследването

Анализът на резултатите от проведеното изследване по субскали и нива разкрива следните особености:

2.1. Субскала "Факултет". Възприятия за етническият климат, свързани с дейността на преподавателите и ръководството на факултета.

2.1.1. Първо ниво (6 айтема). *Създаване и функциониране на образователна среда, толерантна към представителите на различни етнически групи.* Отговорите за наличие на толерантна образователна среда на 67% от респондентите от ДЕМ и на 42% от ДЕГ изразяват съгласие, като и при двете групи е по-висок дялът на тези, които имат колебания (ДЕМ - 41% и ДЕГ - 25%). Неутралност заявяват 13% от представителите на ДЕМ и 18% от ДЕГ. При отговорите, неприемащи съществуването на толерантна образователна среда, по-висок относителен дял имат респондентите от ДЕГ. Използването на чувствителен към културата и етноса език се отхвърля от 52% от респондентите на ДЕГ, като категорична позиция заявяват над една трета - 35%, докато при представителите на ДЕМ относителният дял на тези групи е средно с 17% по-нисък. При отразяване на възприятията за готовност за включване в обсъждане на въпроси на етническото разнообразие неутрална позиция представят 32% от респондентите на ДЕГ и 25% от ДЕМ. Заедно с отхвърлящите такава готовност те формират относителни дялове от 57% при ДЕГ и 45% при ДЕМ. Резултатите от това ниво разкриват противоречия във възприятията за толерантна в етнокултурен план образователна среда и чувствително към етноса и културата вербално поведение. Високата стойност на дела на отговорите на респондентите от ДЕМ, утвърждаващи наличие на толерантна образователна среда, на фона на значително по-малкият дял на позитивните отговори на респондентите от ДЕГ разкрива по-скоро стремеж за представяне на доминираното от тях звено в по-благоприятна светлина.

2.1.2. Второ ниво (4 айтема). *Реализиране на процес на обучение и на оценяване на резултатите на студентите, неповлияно от етническите им различия.* Използването на различни стандарти за възлагане на учебни задачи и за оценяване на постиженията на студентите от различни етнически групи се отхвърля от 53% от респондентите от ДЕМ и от приблизително същия относителен дял от ДЕГ (55%), като категорични в своите твърдения са 35% от ДЕМ и 39% от ДЕГ. При отразяване на възприятията, отнасящи се до благоприятно разглеждане на просрочени ангажименти на студенти от ДЕГ, една трета от респондентите от двете групи избират неутрална позиция. Съвместно с приемащите наличието на подобно

компромисно отношение те формират относителен дял от 47% при ДЕМ и 45% при ДЕГ, което е индикатор за наличието на определено размиване в отговорностите.

2.1.3. Трето ниво (7 айтема). Информираност на студентската аудитория по въпроси на етнокултурното разнообразие, разглеждане на проблеми на стереотипизирането на студенти от доминирани етнически групи и създаване на приобщаваща образователна среда и атмосфера. Наличие на определено ниво на информираност на студентите по проблеми на етническото разнообразие се приема от 46% от респондентите от ДЕМ и от 34% от ДЕГ. Неутралност по този елемент предпочитат 28% от представителите на ДЕМ и 32% от ДЕГ, а изразяващите несъгласие са 26% от ДЕМ и 32% от ДЕГ. Тези две групи респонденти формират относителен дял от 54% при ДЕМ и 64% при ДЕГ. Възприятията за разглеждане на въпроси на стереотипизирането на студенти се различават при двете групи респонденти. При представителите на ДЕМ те се свързват с положителната ориентация при 36%, а при ДЕГ - 27%. Неутралност по този айтем изразяват 57% от ДЕМ (*най-висок относителен дял за неутралност в първа субскала*), които заедно с неприемащите наличието на такава дейност формират дял от 64%. Студентите от ДЕГ с неутрална позиция са с по-нисък относителен дял (29%), но изразяващите при тях несъгласие по айтема са 44%. По отношение на използване на стереотипи при преподаването на учебно съдържание неутрална позиция изразяват 45% от ДЕМ и 31% от ДЕГ. Отхвърлящите наличието на такъв подход са 37% при ДЕМ и 25% при ДЕГ. В определена степен резултатите корелират с тези от предходния елемент. Полагането на усилия за създаване на приобщаваща образователна среда и атмосфера се приема утвърдително от 72% от представителите от ДЕМ. Възприятията при респондентите от ДЕГ при този айтем се различават, тъй като 45% изразяват съгласие за предприемане на действия в тази насока, а половината от тях изпитват несигурност. Високата стойност на дела на отговорите с утвърждаваща позиция по този айтем при респондентите от ДЕМ е по-скоро индикатор за завоалиране на противоречия и стремеж за позитивизиране на образа.

2.1.4. Четвърто ниво (4 айтема). Подпомагане при необходимост на студентите от различни етнически групи и информирането им за събития, отнасящи се до доминирани етнически групи. Подпомагането на студенти от ДЕГ се свързва с изразяващите съгласие отговори на 41% от респондентите от ДЕМ и на 33% от ДЕГ. За такива инициативи, отнасящи се до студенти от ДЕМ, възприятията се променят, като относителният дял на изразяващите съгласие при ДЕМ не търпи съществени промени (36%), но при ДЕГ нараства на 45%. И при двата айтема е характерно наличието на относително висок дял на предпочитащите неутралност (33% - ДЕМ и 30% - ДЕГ). Тези резултати според нас разкриват стремеж на студентите от ДЕМ да се представят в по-неблагоприятна позиция и като "ощетени". Информиранието на студентите за събития, отнасящи се до представителите на ДЕГ, се приема утвърдително от 31% от респондентите от ДЕМ и от 22% от ДЕГ, докато 54% от ДЕМ (*втори по големина относителен дял за неутралност в първа субскала*) и 35% от ДЕГ предпочитат неутрална позиция. Изразяващите несъгласие при ДЕМ са 15%, а при ДЕГ - 43%. Утвърждаващите създаването на условия за провеждане на дискусии по проблеми на ограничения за представителите на ДЕГ представляват 41% от респондентите от ДЕМ и 35% от тези от ДЕГ. Същевременно 30% от представителите на ДЕМ и 25% от ДЕГ предпочитат да се придържат към неутралност и заедно с изразяващите несъгласие формират относителен дял от 59% при ДЕМ и 65% при ДЕГ.

2.2. Субскала "Студент". Възприятията на студентите за начина на взаимодействие на колеги от доминиращата и от доминирани етнически групи и реакциите им при възникване и решаване на проблеми.

2.2.1. Първо ниво (5 айтема). Диференциация на студентите на групи по етнически признак по собствен избор, при изпълнение на учебни задачи и при събития с неформален характер. Респондентите от ДЕМ и ДЕГ определят наличие в по-голяма степен на

диференциация по собствен избор и при създаване на групи по неформален повод, отколкото при формиране на такива с учебна цел. Откроява се относително равномерно разпределяне на отговори с утвърждаваща и с изразяваща несъгласие насоченост и сравнително нисък относителен дял на заемащите неутрална позиция (в рамките на 14% - 16%). Респондентите от ДЕМ, в сравнение с тези от ДЕГ, представят по-висок относителен дял на предпочитащите неутралност (28%) и на придържащите се към мнението, че разделянето по етнически признак в студентската аудитория не води до разпадане на групи (46%).

2.2.2. Второ ниво (3 айтема). Обсъждане на въпроси, свързани със стереотипизиране и дискриминация по етнически признак, и проява на загриженост от страна на студентите от доминиращото етническо мнозинство. Желанието и готовността за обсъждане на проблеми на стереотипизиране и дискриминация на етническа основа се приемат утвърдително от 40% от представителите на ДЕМ и 48% от ДЕГ. Относително равномерно е разпределянето на отговорите в изразяващия съгласие сектор при ДЕМ, но една трета от респондентите от групата изразяват неутралност, което е индикатор за неустойчивост. При представителите на ДЕГ по-висок относителен дял на отговорите е съсредоточен в изразяващата съгласие част, което в определена степен корелира с данните от други нива и айтеми и разкрива желание за участие в дискусии с такава насоченост. Относителният дял от 45% при респондентите от ДЕМ и 43% при ДЕГ, приемащи наличието на равнопоставеност в студентската общност при обсъждане на въпроси на стереотипизирането и дискриминацията по етнически признак, разкрива възприятия за определено ниво на готовност за равнопоставен диалог между студентите от различни етноси при дискутиране на такива проблеми. Неутрална позиция изразяват приблизително по една трета от двете групи студенти. Съгласие за наличие на прояви на загриженост от страна на студентите от ДЕМ при неблагоприятно третиране на техни колеги от ДЕГ представят 48% от респондентите от ДЕМ и 44% от ДЕГ, което е потвърждение за един сравнително добър относителен дял на позитивните възприятия. И при този айтем около една трета от респондентите от ДЕМ и ДЕГ изразяват неутралност, което разкрива предпочитанията им да избегнат заемащото на определена позиция, поради нежелание, несигурност или стремеж за завоалиране.

2.2.3. Трето ниво (3 айтема). Проява на неуважение и на микроагресия с етническа насоченост между студенти. Демонстрирането на неуважение, използването на вербални и невербални форми на унижение и обида към колеги от други етнически групи и техните общности, като словесни и поведенчески практики, се отхвърля от 48% от респондентите от ДЕМ и от 39% от ДЕГ. Категоричност в позицията заявяват повече от половината от студентите от двете групи. Но относителният дял на приемащите използването на форми на микроагресия с етническа насоченост е 30% за ДЕМ и 42% за ДЕГ. Неутралност изразяват 22% от респондентите от ДЕМ и 19% от ДЕГ. Но отговорите в неутралната и в негативната част от скалата формират относителен дял от 52% за респондентите от ДЕМ и 61% за ДЕГ. Тези данни са индикатор за наличието на дефицити в културната компетентност и на проблеми в интеркултурната комуникация, които е възможно да повлияят върху качеството на обучението и бъдещата професионална дейност на помагащите специалисти в общ и в антидискриминационен аспект.

2.2.4. Четвърто ниво (4 айтема). Отчитане на значението на теоретично и практическо обучение по проблеми на етническото многообразие, готовност за включване в обсъждания с различия в мненията по такава проблематика и интерес за създаване на приобщаваща в етнически аспект образователна среда. Изучаването на свързани с етническото разнообразие въпроси в теоретичен и практически план се приема позитивно от 44% от респондентите от ДЕМ и от 72% от ДЕГ. Несъгласие в отговорите по този айтем изразяват 15% от представителите на ДЕМ и 4% от ДЕГ. А неутралност е заявена от 41% от представителите на ДЕМ и от 24% от ДЕГ. Обединяването на количествените данни от отговорите на тези две групи респонденти води до формирането на висок дял от 56% за ДЕМ, в който преобладаващата част от студентите нямат формирана устойчива позиция. Готовност за участие в дискусии с открояващи се различия в мненията и позициите по въпроси на етническото многообразие изразяват 57% от респондентите от ДЕМ и 81% от ДЕГ.

Придържашите се към неутрална позиция от ДЕМ са с по-висок относителен дял - 33%, а от ДЕГ с двукратно по-нисък - 17%. Отхвърлящите такава възможност от ДЕМ формират относителен дял от 10%, а от ДЕГ - 2%. Откроява се конфигурация, в която неангажиращите се с конкретен отговор и при двете групи студенти, преобладават над тези с изразено несъгласие. Това разкрива, че съществува възможност за привличане и мотивиране на тези студенти в усвояването на учебно съдържание и модели на професионална дейност, свързани с проявяване на чувствителност към културата и етноса. Съгласие за наличие на интерес за създаването на приобщаваща в етнически аспект образователна среда изразяват 48% от респондентите от ДЕМ и 51% от ДЕГ. Неутралност заявяват 35% от представителите на ДЕМ и 28% от ДЕГ. А такъв интерес се отхвърля от 17% от представителите на ДЕМ и 22% от ДЕГ. Отговорите от неутралната и негативната част на скалата формират относителен дял от 52% при ДЕМ и 50% при ДЕГ. Това разкрива, че част от студентите нямат устойчива позиция и е необходима допълнителна индивидуална и групова работа с тях за приемане като позитивна перспективата за създаване на приобщаваща в етнически аспект образователна среда.

2.2.5. Пето ниво (4 айтема). Проява на интерес за опознаване на различните в етнически план колеги и реализиране на подкрепа при представяне на различни позиции. Наличие на интерес за опознаване на различаващите се в етнически аспект колеги се приема от 56% от респондентите от ДЕМ и от 52% от ДЕГ. Относителният дял на отхвърлящите наличието на интерес в очертаната насока при ДЕМ е 20% и при ДЕГ - 24%. Изразяващите неутралност са представени от 24% от респондентите от двете групи. Повече от половината от студентите от ДЕМ и ДЕГ проявяват интерес за опознаване на колегите си от други етнически групи, което е предпоставка и подходяща основа за подобряване на интеркултурната комуникация и за усвояване на чувствителни към етноса професионални подходи. Предоставянето на подкрепа на колеги от други етнически групи при презентирание на различни гледни точки се приема утвърдително от 64% от респондентите от ДЕМ и от 59% от ДЕГ. По-високият относителен дял на представителите от ДЕМ и в определена степен при ДЕГ, свързан със заявяване на готовност за подкрепа, не корелира с резултатите от някои от предходните нива. Подобна повишена активност е възможно да отразява стремеж за представяне в по-добра светлина или за завоалиране на някои противоречия.

Заключение

Реализирането на антидискриминационна перспектива в обучението по социални дейности и други специалности, подготвящи помагачи специалисти, изисква комплексното отчитане на ролята и значението на възприятията и самооценките на студентите при разбиране и изследване на собствените и на другите хора културни контексти и на етническия климат във висшите учебните заведения. Продуктивното използване на възможностите на чувствителната към културата на студентите образователна среда може да има значим принос, както за повишаване на качеството на обучението и на културната компетентност, така и за позитивиране на интеркултурните взаимодействия в процеса на подготовка на социални работници и специалисти от сферата на общественото здраве, здравните грижи и социалнопедагогическата дейност.

Литература

1. Edward L. L., Jr., J. L. Offenstien. 2012. Campus Racial Climate and Student Academic Outcomes. *Journal of College Student Retention: Research, Theory & Practice*, Vol 14, No 2.
2. Milem, J.F., M.J. Chang, A.L. Antonio. 2005. *Making Diversity Work on Campus: A Research-Based Perspective*. Washington D.C.: American Association of Colleges and Universities.
3. Pike, C. K. 2002. Measuring racial climate in schools of social work: Instrument development and validation. *Research on Social Work Practice*, 12(1). 29-46.